

Traducere din volumul în limba rusă
Intimnaja žizn' Genija,
Editura Helios, Moscova, 1997.

© 2015 Editura Paideia
Piața Unirii nr. 1, sector 3
București, România
tel.: 021.316.82.10
e-mail: office@paideia.ro
www.paideia.ro
www.cadourialese.ro

T. ENKO

VIATA INTIMĂ A lui DOSTOIEVSKI

Ediția a II-a

TRADUCERE, PREFAȚĂ ȘI NOTE
de MIHAI MAXIM

paideia

CUPRINS

Cuvânt înainte al traducătorului	5
Prefața autorului	7
Copilăria și adolescența	11
Debutul în literatură	17
Prima dragoste – <i>Senzualitate exacerbată</i> ..	21
Prima soție – <i>Dragoste nefericită</i>	29
Aventuri trecătoare	72
Apollinaria – <i>Dragoste neîmpărtășită</i>	77
Soția fugară a marinarului din Baltimore – <i>Lipsa dragostei</i>	118
Stră-strănepoata lui Matei Corvin – <i>Iluzia dragostei</i>	121
A doua căsătorie – <i>Biruința dragostei</i>	129
Erotismul lui Dostoievski	181

Libris .RO

Premoniția geniului 187

Erotismul în creația literară – Fragmente

din opere 193

Corupătorul de minore (din romanul

Demonii) 193

Plăcerea (din romanul *Crimă și*

pedeapsă) 204

Dezmățul sinistru (din romanul

Umiliți și obidiți) 207

Perversul și fata (din romanul

Frații Karamazov) 222

COPILĂRIA ȘI ADOLESCENȚA

F.M. DOSTOIEVSKI S-A NĂSCUT ÎN MOSCOVA, la 30 octombrie 1821, fiind fiul medicului-șef al Spitalului Orășenesc Marino din Moscova. A mai avut șapte frați și surori, dintre care una a murit de mică.

Tatăl – Mihail Andreevici – a venit la Moscova când abia împlinise cincisprezece ani. A urmat aici cursurile Academiei de Medicină, după care a participat ca medic militar la războiul ruso-francez.

Mihail Andreevici avea un caracter dificil – se înfierbânta repede, era suspicios și taciturn. Ajungea până la exagerări patologice în fanteziile și suspiciunile sale. Era astfel în stare să-și bănuiască soția de infidelitate în luna a șaptea de sarcină și se chinuia și pe sine cu această gelozie. Era turbat de mânie și cădea adesea pradă crizelor depresive. În personalitatea sa contradictorie se întâlneau în mod straniu cruzimea și senzualitatea, bigotismul și zgârcenia.

Mama – Maria Fiodorovna – provenea dintr-o familie de negustori. Era o fire veselă, energică și inteligentă. Deși recunoștea autoritatea capului de familie, nu se sfia să-i stea împotriva atunci când acesta depășea măsura. Își iubea însă cu devotament soțul. Scrisorile pe care i le-a

trimis sunt pline de pasiune și romantism; surprinzătoare pentru o femeie cu pregătirea ei rămân stilul și eleganța exprimării, transmise și copiilor.

Blondă, bună și tandră, nu era însă lipsită de spirit practic și ținea casa cu mână sigură. Avea multă feminitate și gingășie. Sănătatea i-a fost însă șubrezită de nașterile frecvente. Drept urmare, peste un timp s-a îmbolnăvit de tuberculoză și a căzut la pat.

Adolescentul Fiodor, viitorul scriitor, va fi impresionat pentru tot restul vieții de boala mamei sale. Dragostea și mila, feminitatea și frumusețea ofilită s-au îmbinat într-o unitate emoțională inseparabilă în toată creația sa.

În acele timpuri, tuberculoza era incurabilă și în 1837, mama lui Dostoievski a murit. Tatăl a ieșit curând la pensie și s-a stabilit la o mică proprietate (ceva pământ și două sate de țărani iobagi) în suburbia Tulei.

Aici, el s-a dedat beției și desfrâului, exploataându-i fără milă pe țărani. Unul dintre locuitorii acestor sate ne va povesti mai târziu despre bătrânul Dostoievski: „A fost o fiară, nu om. Sufletul îi era negru. Boierul era cârcotaș, nu-i intra nimeni în voie, dar cucoana era femeie cumsecade. El se purta rău cu ea, o și bătea. Nu mai vorbesc cum se purta cu țăranii”.

Nu e de mirare că, în 1839, țăranii îl vor ucide. Andrei, fratele mai mic al lui Fiodor, martor la eveniment, ne descrie acest moment dramatic din viața familiei: „Tata și-a ieșit din fire și a început să țipe la țărani. Unul dintre ei, mai curajos, i-a răspuns printr-o mojiție și apoi, temându-se că va fi pedepsit, i-a îndemnat pe ceilalți: «Băieți, să-i facem felul!». Și cu aceste strigăte, țăranii, cincisprezece la număr, s-au năpustit asupra tatălui și l-au omorât într-o clipă”.

Când i-a murit mama, viitorul scriitor avea doar șaisprezece ani, iar când i-a murit tatăl – optsprezece.

În familia Dostoievski, copiii au primit o educație severă – tatăl le inspira respect și teamă, cei mici mergeau ca pe sârmă și nu le erau permise vulgaritățile. Despre femei nu se vorbea decât în versuri. Frații nu au avut în adolescență nici un flirt pentru că li se permitea să iasă numai însoțiți și nu primeau bani de buzunar. Iar acasă nici nu putea fi vorba de distracții.

Societatea feminină cunoscută de adolescent până la vârsta de paisprezece ani s-a limitat la surori, toate mai mici, și la țărăncuțele de la moșie vara, în vacanțe. Primele sale senzații erotice au fost legate, evident, de aceste amintiri din copilărie, care și-au pus amprenta asupra vieții și creației sale. În orice caz, scriitorul Dostoievski a manifestat un interes aparte pentru fetele tinere, consacându-le multe pagini în nuvelele și romanele sale, iar coruperea minorilor a fost una dintre temele lui preferate în *Umiliți și obidiți*, *Crimă și pedeapsă*, *Posedații*.

După moartea mamei, tatăl i-a dat pe Mihail, fratele mai mare, și pe Fiodor la Școala Tehnică Militară din Petersburg. Din sihăstria familiei armonioase, Fiodor a nimerit în atmosfera birocratică a unui institut de învățământ cazon – „bobocii” erau maltratați și puși la corvezi de către elevii din clasele mai mari; chiar și cei de vârsta lui îl batjocoreau pentru că era timid și nesociabil, nu avea nici maniere, nici bani și nici nume.

În 1838, Dostoievski era un tânăr slăbănog, colțuros, hainele îi stăteau pe el ca un sac și, deși chipul îi exprima bunătate, manierele îi erau

stângace. Posomorât și retras, deseori ridicol, părea un pui fără pene pentru fiii de nobili petersburghezi, care la vârsta de șaptesprezece ani cunoscuseră deja tainele iubirii fizice în brațele țărăncuțelor sau ale prostituatelor de la oraș. Fiodor știa însă să vorbească mai bine decât toți despre Pușkin, pe care-l diviniza (după moartea poetului, el i-a cerut permisiunea tatălui său să țină doliu), despre Schiller, despre personaje istorice, decât despre femei. Numai doi-trei colegi mai apropiați știau că, în ciuda răcelii și moliciunii exterioare, el era un tânăr înflăcărat, impulsiv și cu limba ascuțită. Se distingea încă de pe atunci printr-un idealism înflăcărat și o sensibilitate bolnăvicioasă. Evita să facă vizite, nu știa cum să se poarte în lume, se pierdea cu totul în societatea femeilor.

A leșinat când, fiind invitat la începutul anului 1840 într-o familie, i-a fost prezentat frumoasei și celebrei, pe atunci, domnișoare Seniavina. Leșinul a fost cauzat de trăirea intensă a momentului.

Moartea tatălui a produs o impresie copleșitoare asupra lui Fiodor. L-au zguduit împrejurările acestui final neașteptat, în care se îmbinau desfrâul, alcoolismul, violența, elementele de mister și unele amănunte enigmatice ale vieții de zi cu zi. Toate aceste fapte și frământări s-au întipărit adânc în memoria lui și vor fi folosite peste patruzeci de ani în descrierea morții bătrânului Karamazov. Paricidul este tema principală a *Fraților Karamazov*, romanul său cel mai profund și mai complex, și, de fapt, întreaga sa creație tratează problemele crimei și pedepsei în cele mai variate moduri.

Purtarea tatălui său și aventurile amoroase ale acestuia, la conacul de la țară, au constituit baza psihologică pe care romancierul și-a construit chipul bătrânului senzual Karamazov. Problema relațiilor tată/fiu este una dintre temele principale ale *Adolescentului*, iar relațiile părintel/copii se regăsesc în intriga romanului *Umiliți și obidiți* și – într-o oarecare măsură – în *Idiotul* și în *Netoșka Nezvanova* ș.a.

Stările proaste din tinerețea lui Dostoievski au fost, mai degrabă, manifestările unei nevroze acute, decât ale unor crize de nervi.

Personalitatea lui Dostoievski s-a format în anii tinereții, greu și dureros. Nervozitatea, sensibilitatea bolnăvicioasă și neîncrederea patologică sunt explicate printr-o serie de factori.

Ceea ce s-a încercat a i se inocula prin educație – normele unui mod de viață închistat și ceremonios, impus de un tată bigot și o mamă grijulie, mod de viață deloc idilic, dar ordonat și clar – s-a dărâmat la primul contact cu realitatea din Petersburg, cu pasiunile ce-au demonstrat, în mod elocvent, șubrezenia principiilor pe care se întemeiază familia într-o societate semifeudală. Moartea mamei, alcoolismul și amantele tatălui, ura țăranilor, crima și minciuna, corupția funcționarilor, ipocrizia celor din jur – toate acestea îl avertizau asupra existenței unei alte vieți, complet diferită de cea dusă până atunci. Mai mult chiar, a trebuit să învețe, în școala militară, să suporte injustețea și neajunsurile unui mediu ostil lui. Orfan neajutorat, rămas fără familie la doar optsprezece ani, singuratic, suspicios, a suferit crunt din cauza contrastului dintre mediul cinstit și rigid în care a trăit în copilărie și cel de acum, dur și cazon. Nimic din

ceea ce îl preocupa nu găsea un răspuns în școala militară. Visa la creație literară și libertate; viața îi oferea doar aroganța dușmănoasă a colegilor de clasă, ignoranța și brutalitatea șefilor. Frenezia ideilor, intensitatea noilor impresii și amploarea visurilor l-au copleșit până într-atât, încât nu-l mai atrăgea cariera ce l-ar fi așteptat la sfârșitul școlii. „Am un proiect ca să devin nebun” – se destăinuie el fratelui Mihail. „Să devin nebun” – adică să se protejeze de normele impuse, de regulile de viață, de condiționări și standaturi, să rămână liber și independent în spatele zidului oferit de falsa demență. La optsprezece ani, Dostoievski scrie cuvintele profetice „Omul este un mister. Trebuie să dezlegi acest mister și să nu spui că ai pierdut timpul degeaba, chiar dacă va trebui să-l dezlegi toată viața. Pe mine mă preocupă acest mister pentru că vreau să fiu om”.

DEBUTUL ÎN LITERATURĂ

SPRE SFÂRȘITUL ȘCOLII, ÎN ANUL 1841, viața cazonă i se părea de nesuportat. Stătea seara până târziu, scriind ciornele unor drame și romane, până ce ofițerul de serviciu îl trimitea la culcare. La instrucție și la inspecții, gândul îi zbura la *Hamlet* și la poemele lui Pușkin. Atunci când a fost trimis ca om de legătură la marele cneaz Mihail Pavlovici, fiind distrat, a uitat să raporteze, conform regulamentului, ceea ce a atras indignarea fratelui împăratului: „Cum de ne trimit asemenea proști?”. În 1841, lui Dostoievski i s-a acordat gradul de sublocotenent, ceea ce îi permitea să locuiască în oraș, beneficiind astfel de o oarecare libertate.

A închiriat împreună cu un coleg o locuință formată din patru camere și-și va petrece tot timpul liber la masa de scris.

Termină școala în 1843 și este repartizat la atelierul de desen tehnic din cadrul Departamentului de Inginerie. Cariera îi va fi însă foarte scurtă. Se povestește că motivul demisiei sale ar fi fost o întâmplare neplăcută legată de unul dintre desenele făcute de el, care ar fi ajuns chiar pe masa de lucru a țarului. Nikolai I ar fi scris pe desen: „Ce idiot a putut desena așa ceva?!”. Evident, cuvintele suveranului au fost ajustate

spre a suna mai frumos generațiilor următoare. Dostoievski, jignit că o asemenea remarcă va rămâne pentru posteritate, și-a dat imediat demisia.

Va scrie, fără să-și piardă cumpătul, fratelui său: „De ce să-mi bat joc de acești ani frumoși? Găsesc eu o bucată de pâine. Voi munci pe brânci. Acum sunt liber”. Dostoievski era foarte dezordonat și va rămâne așa toată viața. Nu era în stare să-și chibzuiască nici timpul, nici banii. În casă domnea un haos de nedescris și de dimineață până seara trecea de la bogăție la sărăcie. A plătit dobândă o sută de ruble pentru un împrumut de trei sute pe patru luni; putea să cheltuiască într-o noapte banii primiți de la tutore pentru moșie și apoi să trăiască săptămâni întregi numai cu ceai, pâine și salam. Toate eforturile doctorului Riesencampf, prietenul fratelui său, care s-a hotărât să se mute cu tânărul Fiodor Dostoievski pentru a-l mai tempera, au fost inutile. Într-o zi, Fiodor a primit de la tutore o mie de ruble, iar în dimineața următoare i-a cerut neamțului cinci ruble împrumut. Pe 1 februarie 1844, a primit salariu tot o mie de ruble, iar seara mai rămăsese doar cu o sută – restul îi pierduse la domino și biliard.

Iarna răcea des pentru că dormea într-o cameră neîncălzită, deoarece nu-i ajungeau banii să-și cumpere lemne. Intra să se încălzească prin cârciumi, unde stătea ceasuri întregi cu „oameni ratați” – funcționari rămași fără slujbă, alcoolici, foști ocnași și alți tipi dubioși. Din fericire, nu numai că era indiferent la alcool, dar nici măcar nu-l suporta. Bea doar constrâns de împrejurări puțin vin sau bere. Nu era nici gurmănd, dar se topea după dulciuri. Era foarte

slab, bolnăvicios – pe lângă sensibilitatea la frig, mai suferea de stomac și făcea frecvente crize de nervi. Apropiatii săi erau surprinși de ciudățeniile lui – era superstițios, acorda atenție semnelor și simbolurilor, prevestirilor, frecvența ghicitoarele, se temea că va cădea în letargie și va fi înmormântat de viu. Îl obseda această idee și, atunci când se simțea foarte rău, scria bilețele în care cerea ca, în caz de moare, să fie îngropat de-abia peste cinci zile. Odată a leșinat numai pentru că a trecut pe lângă un cortegiu funebru.

În perioada aceasta a lucrat cu disperare la romanul *Oameni sărmani*. Își pusese toate speranțele în această operă. „Mă spânzur dacă nu-mi reușește” – scria el disperat fratelui său. În 1845, sărac lipit, bolnav și epuizat, singur printre străini, reface pentru a „n”-a oară primul său roman mare, neștiind încă dacă să-l editeze singur sau să-l trimită la vreo revistă. Nehotărârea îl consumă, nu doarme nopțile, slăbește. În mai 1845, Grigorovici, vecinul său de apartament și viitorul autor al romanului *Anton Goremâka*, prieten cu mulți literați ruși și francezi ai secolului trecut, ia taurul de coarne și-i arată manuscrisul lui Nekrasov, care pe atunci se pregătea să publice un almanah de proză și versuri. Când a terminat de citit *Oameni sărmani*, Nekrasov, entuziasmat, a hotărât să se ducă în toiul nopții acasă la tânărul autor. Degeaba insista Grigorovici să lase totul pe a doua zi, pentru că Dostoievski doarme. „Ce dacă doarme, a exclamat Nekrasov. – Îl vom trezi. Merită”. Impresia produsă asupra lui Dostoievski de vizita nocturnă, de îmbrățișările și de elogiile lui Nekrasov a fost pe măsura evenimentului. Gloria îi intrase în casă și în viață în zorii acestei zile de primăvară;